

ОЦІНКА ВПЛИВУ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

*Л. Б. Рябушка, канд. екон. наук, доцент,
Українська академія банківської справи Національного банку України,
вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40030, Україна*

Поглиблено методологічні засади підвищення результативності міжбюджетних відносин як складової державного регулювання соціально-економічного розвитку. Запропоновано науково-методичний підхід до оцінки впливу міжбюджетних трансфертів на соціально-економічний розвиток регіонів та обґрунтовані практичні рекомендації щодо стратегічних напрямків регіонального розвитку.

***Ключові слова:** міжбюджетні трансферти, державне регулювання, соціально-економічний розвиток, регіон.*

ВСТУП

Ефективна і збалансована системи міжбюджетних відносин сприяє досягненню таких цілей, як забезпечення стійкого економічного зростання кожного з регіонів за рахунок оптимального використання бюджетно-податкового потенціалу, зростання якості життя населення, соціального захисту і високого рівня бюджетного забезпечення територіальних спільнот, зміцнення адміністративно-територіальної цілісності країни, підвищення політичної відповідальності та прозорості управлінських рішень, результативності функціонування інституту місцевого самоврядування. У зв'язку з цим, дослідження та обґрунтування оцінки ефективності міжбюджетних відносин у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів є актуальним і обумовлено відсутністю стандартної системи показників, що характеризують фінансовий стан місцевих бюджетів, відсутністю уніфікованих методологічних підходів, які б дозволяли проводити аналіз та поточну оцінку рівня соціально-економічного розвитку регіонів у порівнянні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проблематиці місцевих бюджетів в системі міжбюджетних відносин та соціально-економічного розвитку регіонів, присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Так, питаннями фінансового забезпечення регіонального розвитку взагалі, займалися ряд українських вчених та практиків, серед яких: М. Азаров, О. Барановський, В. Геєць, В. Опарін, В. Федосов, І. Чугунов, А. Єпіфанов, О. Теліженко, Є. Балацький, С. Фролов та ін. В роботах І. Вахович, І. Камінської, Н. Велентейчик, О. М. Стасюк, Л. О. Уманець обґрунтовані окремі аспекти впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток регіонів. Вагоме місце в розробленні методологічного інструментарію міжбюджетного регулювання соціально-економічного розвитку територіальних утворень займають праці російських вчених: А. Балтіної, В. Волохіної, В. Іванова, Г. Поляка, М. Полозкова. Оцінка впливу міжбюджетної політики на соціально-економічний розвиток муніципалітетів в країнах з перехідною та розвинутою економікою ґрунтовно опрацьований зарубіжними авторами: Tanzi Vito, Roy Bahl, Junaid Ahmad, Richard MillerBird, Charles B. Blankart. Віддаючи належне наявним науковим доробкам з окресленої проблематики потребують

поглиблення методологічні засади підвищення результативності міжбюджетних відносин як складової державного регулювання соціально-економічного розвитку. Завдання дослідження полягає в удосконаленні методологічного інструментарію щодо оцінки впливу міжбюджетних трансфертів на соціально – економічний розвиток регіонів та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо стратегічних напрямків регіонального розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Враховуючи те, що основним завданням бюджетної політики виступає оптимізація процесу міжбюджетного вирівнювання, забезпечуючи фінансову незалежність, видаткову автономність місцевих бюджетів, окремої уваги заслуговують методичні підходи до типологізації регіонального розвитку на основу яких покладено кількісну оцінку фінансової стійкості місцевих бюджетів та фінансову спроможність регіонів [5, 7, 8, 10, 14, 16]. Критичний аналіз зазначених наукових праць, представлений в роботі [15], дає загальні уявлення про методики оцінки різних сфер територіального розвитку та їх інтегровані оцінки. Слід зазначити, проаналізовані методики мають як окремі недоліки, так і позитивні, новітні моменти, які доречно використати в подальших дослідженнях. Так, на основі узагальнення методичних підходів у розрізі проблеми дослідження пропонується скористатися методом взаємозалежності між часткою фінансової допомоги місцевим бюджетам (міжбюджетними трансфертами) і рівнем соціально-економічного розвитку на основі побудови матриці регіонів. Методика охоплює декілька етапів. Перший етап – визначення переліку показників та критеріальних характеристик регіонального розвитку; другий – проведення якісної оцінки вибраних критеріїв та здійснення стандартизації вихідних даних для розрахунку інтегральних показників; третій – розрахунок узагальнюючого інтегрального показника соціально-економічного розвитку регіону та розрахунок фінансової допомоги (частки міжбюджетних трансфертів), що отримує кожен місцевий бюджет з Державного; четвертий – розрахунок оцінки ефективності системи міжбюджетних відносин; п'ятий – економічна і графічна інтерпретація одержаних результатів (побудова матриці регіонів).

З метою комплексного аналізу соціально-економічного розвитку регіону формування системи показників пропонується проводити за критеріями фінансового, економічного, соціального, інституційно - політичного та демографічного стану (табл. 1). Перш за все необхідно акцентувати увагу на критерії фінансового стану, що оцінюється на основі інтегрованих показників: фінансової достатності (наявність у місцевому бюджеті фінансових ресурсів у обсязі, достатньому для задоволення всіх його потреб); фінансової дієздатності (здатність місцевого бюджету забезпечувати ефективне розширене самовідтворення); фінансової стійкості (здатність місцевого бюджету самостійно забезпечувати соціально-економічний розвиток за рахунок власних фінансових ресурсів). Система коефіцієнтів для розрахунку відповідних інтегрованих показників розроблена автором на основі узагальнення [1 - 3, 5, 6, 8 - 11, 17, 18] та власних коефіцієнтів до яких належать:

– для розрахунку фінансової достатності місцевого бюджету (середньодушові доходи населення, кредити на душу населення, співвідношення депозитних вкладень та кредитів населення до середньої заробітної плати, частка інвестицій в основний капітал в освіту, на охорону здоров'я та соціальний захист, на комунальні послуги у загальному обсязі ІОК);

– фінансової дієздатності місцевого бюджету (відношення абсолютного приросту доходів місцевих бюджетів до абсолютного

приросту видатків місцевого бюджету, співвідношення темпу приросту середньої заробітної плати до темпу приросту прожиткового мінімуму, співвідношення темпу приросту депозитних вкладень на 1 особу до темпу приросту середньої заробітної плати, співвідношення темпу приросту кредитів на 1 особу до темпу приросту середньої заробітної плати, співвідношення темпу приросту середньої заробітної плати до темпу приросту ВРП на 1 особу, співвідношення темпу приросту середньої заробітної плати до темпу приросту доходів на 1 особу, ефективність капіталовкладень в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист на комунальні послуги);

– фінансової стійкості місцевого бюджету (рівень доходів населення на 1 особу, коефіцієнт бюджетної допомоги, рівень бюджетної забезпеченості населення, середньодушовий рівень податкової забезпеченості, співвідношення ВРП до податкових доходів, середньодушовий рівень зовнішньо-торгівельного обороту, зовнішньо-торгівельна квота, співвідношення ВРП до інвестицій в основний капітал, співвідношення ВРП до інвестицій в основний капітал в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, на комунальні послуги).

Таблиця 1 – Система критеріїв та показників розвитку регіону

Критерій	Показник
Фінансовий стан	Фінансова стійкість, достатність, дієздатність місцевого бюджету
Економічний стан	Бюджетна децентралізація за доходами, бюджетне покриття, витрати місцевого бюджету до ВРП, доходи місцевого бюджету до ВРП, інвестиційної привабливості, покриття експорту імпортом, вартість введених в дію основних фондів, обсяг обороту роздрібною торгівлю, обсяг роздрібного товарообороту, ВРП у розрахунку на одну особу
Соціальний стан	Бюджетна результативність, бюджетна залежність, покриття трансфертами видатків місцевих бюджетів, бюджетна забезпеченість, бюджетна результативність за трансфертам, середньомісячна заробітна плата на 1 особу, заборгованість з виплати заробітної плати, рівень безробіття, рівень працевлаштування, кількість дошкільних навчальних закладів, кількість лікарів на 10 тисяч населення, кількість лікарняних ліжок на 10 тисяч населення
Інституційно-політичний стан	Інституційності, виконання бюджетних повноважень, демократії, децентрації влади, опозиційної активності, корумпованості регіону, рівня злочинності в регіоні, технологічної готовності, вилучення коштів до державного бюджету
Демографічний стан	Природний приріст населення, кількість померлих дітей у віці до 1 року на 1 тис. осіб, міграційний приріст населення в межах України на 1 тис. осіб, міграційний приріст з-за кордону на 1 тис. осіб, кількість зайнятих в економіці регіону на 1 пенсіонера

На другому етапі проводиться якісна оцінка критеріїв (табл. 1), на основі групування показників в два класи: перший клас – показники, зростання яких позитивно відображається на розвитку регіонів (стимулятори); другий клас – показники, зростання яких негативно відображається на розвитку регіонів (дестимулятори). Для показників-стимуляторів визначається максимальне значення, а для показників-дестимуляторів визначається мінімальне значення, що дозволить отримати матриці стандартизованих коефіцієнтів.

На основі отриманих стандартизованих значень за напрямками фінансової достатності, дієздатності та стійкості пропонується розраховувати їх рейтингові оцінки (R_j)

$$R_j = \sqrt[n]{(a_{1j} * a_{2j} * a_{nj})}, \quad (1)$$

де a_{nj} – відповідно стандартизовані показник-стимулятор і показник-дестимулятор фінансової достатності, фінансової дієздатності чи фінансової стійкості j -го регіону; n – кількість стандартизованих показників.

У результаті ранжування кожному бюджету присвоюється певний ранг за принципом максимального значення рейтингової оцінки. Бюджет із найвищим рівнем рейтингової оцінки фінансової достатності, дієздатності чи стійкості отримує перший ранг – перше місце в рейтингу регіонів, а бюджет із найнижчим рівнем рейтингової оцінки – останнє місце. Розрахунок фінансової достатності (I_x), дієздатності (I_y) та стійкості (I_z) місцевого бюджету можливо розрахувати наступним чином

$$I_x = \frac{\sum_i^n R_{ij}}{k}, \quad (2)$$

де $I_{(X,Y,Z)}$ – узагальнюючий індекс фінансової достатності, дієздатності та стійкості регіону; R_{ij} – рейтингові оцінки фінансової достатності, фінансової дієздатності чи фінансової стійкості j -го регіону за окремими групами індикаторів; k – кількість груп коефіцієнтів, за якими оцінюються інтегровані показники фінансової достатності, дієздатності і стійкості місцевого бюджету.

Оцінка фінансового стану для кожного регіону здійснюється шляхом середнього арифметичного зважування інтегрованих показників фінансової достатності, дієздатності та стійкості. Алгоритм оцінки критеріальних характеристик економічного, соціального, інституційно - політичного та демографічного стану є аналогічним з оцінкою фінансового стану регіону.

На третьому етапі здійснюється розрахунок інтегрального показника соціально-економічного розвитку за кожним регіоном, який доречно представити як середнє геометричне оцінки критеріальних характеристик фінансового, економічного, соціального, інституційно - політичного та демографічного стану. Саме розподіл регіонів за рівнем їх соціально-економічного розвитку (кризовий, низький, середній, зростаючий і високий) лежить в основі побудови матриці. Для визначення величини інтервалу кожного рівня можна використати наступну формулу

$$h = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{n}, \quad (3)$$

де $x_{\max}$ – максимальне значення ознаки в сукупності, $x_{\min}$ – мінімальне значення ознаки в сукупності, n – кількість градацій в матриці розвитку регіону.

Визначення частки міжбюджетних трансфертів, що надходять до кожного регіону є наступним кроком у побудові матриці розвитку регіонів. Для її розрахунку необхідно визначити загальну суму фінансової допомоги (міжбюджетних трансфертів), що надходить з

Державного бюджету всім обласним бюджетам, а також бюджетам м. Києва та м. Севастополя. Частку міжбюджетних трансфертів, що припадає на кожен регіон, визначено як відношення обсягу фінансової допомоги бюджету регіону до загальної суми фінансової допомоги, що надходить до всіх регіональних бюджетів. Межі інтервалів частки міжбюджетних трансфертів, отриманих регіонами розраховуються також згідно формули (3) та класифікуються наступним чином: високий рівень отримання міжбюджетних трансфертів, вище середнього, середній, нижче середнього, низький.

Загальний показник оцінки ефективності системи міжбюджетних відносин розраховується на четвертому етапі методичного підходу

$$I_{\text{мбт}} = \frac{\sum \Delta x}{\sum \Delta y}, \quad (4)$$

де $I_{\text{мбт}}$ - оцінка ефективності системи міжбюджетних відносин, $\sum \Delta x$ - сумарні зміни (знайдені як різниця інтегрального показника звітного з минулим роком) рівня соціально-економічного розвитку регіону; $\sum \Delta y$ - сумарні зміни частки міжбюджетних трансфертів, які отримує бюджет.

При цьому якщо $I_{\text{мбт}} > 1$, система міжбюджетних відносин ефективна, тобто отриманий приріст рівнів розвитку регіону, більший приросту фінансової допомоги у формі міжбюджетних трансфертів, вплив міжбюджетних трансфертів позитивний; якщо $I_{\text{мбт}} < 1$, система міжбюджетних відносин не ефективна, тобто приріст рівня міжбюджетних трансфертів перевищує рівень соціально-економічного розвитку регіону, вплив трансфертів негативний, а якщо $I_{\text{мбт}} < 0$, тобто приріст рівня розвитку регіону відбувається і при зниженні рівня надання фінансової допомоги із Державного бюджету (в цьому випадку важко оцінити прямий вплив міжбюджетних трансфертів на рівень соціально-економічного розвитку регіону), або зниження рівня розвитку регіону відбувається при зростанні рівня міжбюджетних трансфертів, що свідчить про неефективне використання міжбюджетних трансфертів.

Практичне застосування даної методики здійснено використовуючи офіційні статистичні дані за період 2006-2012 років [4, 12, 13]. В таблиці 2 представлено групування регіонів за рівнем їх соціально-економічного розвитку та рівнем фінансової допомоги (часткою міжбюджетного трансферту, що отримує місцевий бюджет з Державного бюджету).

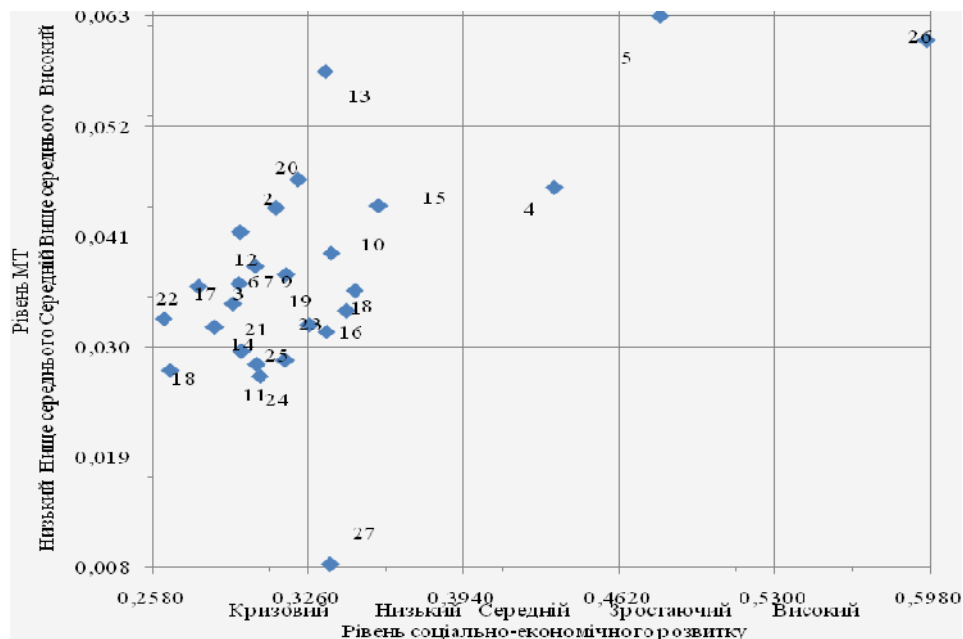
Отримані результати свідчать про те, що майже всі регіони України характеризуються низьким та кризовим рівнем соціально-економічного розвитку. При цьому рівень соціально-економічного розвитку регіонів погіршувався з кожним роком. Так, в 2006 році були відсутні регіони з кризовим рівнем соціально-економічного розвитку, 2007 р. - сім регіонів; 2008 р., 2009 р., 2011 р. - дванадцять; 2010 - п'ятнадцять; 2012 р. - 22 регіони. Стабільно кризовий стан соціально-економічного розвитку мали Сумська, Житомирська, Волинська, Кіровоградська області. Стабільно високий рівень соціально-економічного розвитку в м. Києві. Середній рівень соціально-економічного розвитку в 2006 році мали 12 областей, 2007р. - 3; 2008р. - 2; 2009р. - 1; 2010р. - 2; 2011р. - 4; 2012р. - 0. Донецька та Дніпропетровська області змінювали рівень соціально-економічного розвитку у межах зростаючого та високого. За обсягами надання міжбюджетних трансфертів єдиним регіоном, що характеризується низьким рівнем їх отримання є м. Севастополь. Високий рівень фінансової допомоги впродовж 2006-2012 років мали

Донецька, Львівська області та м. Київ. Вище середнього мали допомогу Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Вінницька, Луганська, Івано-Франківська, Хмельницька області та АРК. Рівень нижче середнього – Миколаївська, Чернігівська, Сумська, Кіровоградська, Чернівецька області. Решта областей отримували середній рівень міжбюджетних трансфертів. Матрицю регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку та рівнем міжбюджетних трансфертів (МТ) представлено на рис. 1.

Таблиця 2 – Групування регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку та рівнем фінансової допомоги за період 2006-2012 років

Соціально-економічний розвиток			Частка міжбюджетних трансфертів			
Регіон / область	Середнє значення	Рівень	Регіон / область	Середнє значення	Рівень	
м. Київ	0,597	Високий	Донецька	0,063	Високий	
Донецька	0,480	Зростаючий	м. Києва	0,061		
Дніпропетровська	0,434	Середній	Львівська	0,058		
Одеська	0,357	Низький	Харківська	0,047	Вище середнього	
Київська	0,346		Дніпропетровська	0,046		
Запорізька	0,343		Одеська	0,044		
АРК	0,336		Вінницька	0,044		
м. Севастополь	0,336		Луганська	0,041		
Полтавська	0,334		АРК	0,039		
Львівська	0,333	Кризовий	Івано-Франківська	0,038	Середній	
Черкаська	0,327		Хмельницька	0,037		
Харківська	0,322		Закарпатська	0,036		
Хмельницька	0,316		Житомирська	0,036		
Миколаївська	0,316		Київська	0,036		
Вінницька	0,312		Рівненська	0,034		
Чернівецька	0,305		Запорізька	0,034		
Чернігівська	0,304		Волинська	0,033		
Івано-Франківська	0,303		Черкаська	0,032		
Херсонська	0,297		Тернопільська	0,032		
Луганська	0,296		Полтавська	0,032		
Закарпатська	0,296		Херсонська	0,030		
Рівненська	0,293		Миколаївська	0,029		
Тернопільська	0,285		Чернігівська	0,028		Нижче середнього
Житомирська	0,278		Сумська	0,028		
Кіровоградська	0,266	Кіровоградська	0,028			
Волинська	0,263	Чернівецька	0,027			
Сумська	0,258		м. Севастополь	0,008	Низький	

Збалансований вплив міжбюджетних трансфертів на соціально-економічний розвиток мають м. Київ та Дніпропетровська область. Позитивно впливають міжбюджетні трансферти і на розвиток Донецької області. За результатами побудови матриці відсутній вплив міжбюджетних трансфертів у Сумській, Миколаївській, Кіровоградській, Чернігівській, Чернівецькій областях, а також у м. Севастополь. Решта регіонів мають негативний вплив міжбюджетних трансфертів на соціально-економічний розвиток. Система міжбюджетних відносин не враховує економічний потенціал регіонів, фактичний стан їх соціального розвитку (рівень освіти, охорони здоров'я), демографічні тенденції, сферу послуг житлово-комунального господарства. Складається ситуація, коли уявне бюджетне вирівнювання фактично породжує дискримінаційні механізми фінансування соціально-економічної сфери в регіонах.

Умовні позначення областей:

1 АР Крим	8 Запорізька	15 Одеська	22 Хмельницька
2 Вінницька	9 Івано-Франківська	16 Полтавська	23 Черкаська
3 Волинська	10 Київська	17 Рівненська	24 Чернівецька
4 Дніпропетровська	11 Кіровоградська	18 Сумська	25 Чернігівська
5 Донецька	12 Луганська	19 Тернопільська	26 м. Київ
6 Житомирська	13 Львівська	20 Харківська	27 м. Севастополь
7 Закарпатська	14 Миколаївська	21 Херсонська	

Рисунок 1 – Матриця групування регіонів за період 2006 – 2012 рр.

Отримані результати загального показника оцінки ефективності системи міжбюджетних відносин мають такі значення: за 2007/2006 рр. – 0,01; 2008/2007 – 0,16; 2009/2008 – 0,25; 2010/2009 – (-0,26); 2011/2010 – 2,38; 2012/2011 – (-5,99). Таким чином, тільки в 2011 році система міжбюджетних трансфертів була ефективною. В 2010 році при загальному збільшенні обсягів міжбюджетних трансфертів приріст інтегрованого показника соціально-економічного розвитку регіонів склав (-2,23); в 2012 році навпаки при загальному зменшенні обсягів міжбюджетних трансфертів (-0,44) приріст інтегрального показника соціально-економічного розвитку регіонів склав 2,67.

Таким чином, система міжбюджетних трансфертів не стимулює соціально-економічний розвиток регіонів. Причиною зазначеної ситуації є, зокрема, особливості чинної методики розподілу дотацій.

Для вдосконалення системи міжбюджетних відносин доцільно керуватися наступними принципами: при розрахунку трансфертів доцільно враховувати особливості фінансового, економічного, соціального, інституційно-політичного, демографічного стану регіонів; враховувати диференціації рівня соціально-економічного розвитку регіонів, запровадити фінансування довгострокових цільових програм на основі інвестиційних субсидій, що дозволить оцінити перспективи розвитку відповідної галузі в конкретному регіоні; запровадити систему оцінки ефективності діяльності місцевих органів виконавчої влади; відповідальність державних та громадських інституцій за цільове та ефективне використання міжбюджетних трансфертів, що передбачає

координацію надання зазначених трансфертів з ефективністю реалізації регіональних програм розвитку галузей економіки та соціальної сфери.

У розрізі кожного регіону стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку представлено в таблиці 3.

Таблиця 3 – Стратегічні напрямки розвитку регіонів

Оцінка розвитку	Регіон	Вид стратегії
Збалансована	м. Київ, Дніпропетровська область	<i>Збереження рівня соціально-економічного розвитку</i> Максимально раціонально розподіляти й ефективно використовувати фінансові ресурси; рівень трансфертів є оптимальним для подальшого соціально-економічного розвитку, доцільно розвивати дієздатність та стійкість (нарощення власних доходів), удосконалити достатність місцевих бюджетів
Позитивна	Донецька область	<i>Оптимізаційна</i> Максимально можливе ефективне використання ресурсів бюджету, прогнозування варіантів подальшого соціально-економічного росту з урахуванням фінансового, економічного, соціального, інституційно-політичного стану регіону
Відсутня	м. Севастополь, Сумська, Миколаївська, Кіровоградська, Чернігівська, Чернівецька області	<i>Інноваційна</i> Миколаївська та Чернівецька області повинні забезпечити фінансову достатність та стійкість, цьому сприятиме існуючий рівень дієздатності місцевих бюджетів. м. Севастополь, Сумська, Кіровоградська та Чернігівська області мають забезпечити всі ресурсні аспекти фінансової спроможності (нарощення власної бази), запровадити фінансовий моніторинг, бенчмаркінг та середньострокове планування видатків місцевих бюджетів). Необхідним є формування сприятливого інвестиційного клімату(доцільно збільшити обсяги фонду розвитку за рахунок інвестиційних субвенцій з Державного бюджету, реалізовувати інвестиційно-привабливі проекти), активно використовувати прикордонний стан регіону
Негативна	АРК, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська та ін.	<i>Протекційна</i> Вінницька, Київська, Львівська, Одеська, Тернопільська, Хмельницька області потребують збільшення фінансової достатності та стійкості, цьому сприятиме існуючий рівень дієздатності. АРК, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Луганська, Полтавська, Рівненська, Харківська, Херсонська та Черкаська області мають нарощувати фінансову достатність, дієздатність та стійкість. Необхідність підвищення рівня економічного стану регіонів за рахунок згорання нерентабельних і застарілих виробництв, технічне переозброєння економіки регіону. Удосконалення системи міжбюджетних відносин на основі врахування фінансової інфраструктури регіону, економічного потенціалу регіонів, фактичного стану соціального розвитку

Варто відмітити, місцеві бюджети мають спільну задачу – необхідність нарощення власної дохідної бази, а більшість регіонів потребують інноваційної стратегії регіонального розвитку. Необхідно також запровадити політику підтримки регіонів «локомотивів», що забезпечують зростання економіки. Використання даного методу

забезпечить в майбутньому ефект масштабу та ефект агломерації. Саме сукупність регіонів «локомотивів зростання» повинна скласти нову каркасну структуру просторової організації системи міжбюджетних відносин. Нова система міжбюджетних відносин, що враховує роль і функції регіонів «локомотивів» повинна: забезпечити найбільш ефективну з точки зору капіталізації країни інтеграцію в глобальний ринок, зосереджуючи на своїй території центри управління потоками товарів, фінансів, інформації і людей, центри розробки та реалізації інновацій; за рахунок формування декількох територіально закріплених «локомотивів зростання» сприяти прискореному соціально-економічному розвитку країни, стаючи джерелом нововведень для інших регіонів; передаючи виконання окремих виробничих функцій, забезпечити інфраструктурну, виробничо-технологічну та соціально-культурну єдність країни.

ВИСНОВКИ

Питання коригування механізмів надання фінансової допомоги регіонам України з метою підвищення її ефективності; створення стимулів з нарощування дохідної бази місцевих бюджетів; вдосконалення системи розмежування видаткових зобов'язань між рівнями бюджетної системи залишаються пріоритетними напрямками бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин.

Тому оцінка ефективності системи міжбюджетних відносин та її вплив на соціально-економічний розвиток регіонів вимагає проведення комплексної діагностики, на основі запровадження науково обґрунтованого методичного інструментарію, що враховує фінансові, економічні, соціальні, інституційно-політичні, демографічні особливості регіонів, дозволяє виявити регіональні проблеми та їх причини, визначити потреби та резерви регіону, а також визначити напрямки стратегічного розвитку.

SUMMARY

EVALUATION OF INTERGOVERNMENT TRANSFERS FOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

L. B. Ryabushka,

*Ukrainian Academy of Banking of The National Bank of Ukraine,
57, Petropavlivska Str., Sumy, 40030, Ukraine*

The paper describes the methodological principals of improving the performance of intergovernmental relations as a part of the state regulation of social and economic development of the regions. The author presents a methodical approach to assessment of interbudgetary transfers the impact on the socio-economic development of the regions and reasonable practical recommendations concerning the financial support of the regional development.

Keywords: *interbudgetary transfers, governmental regulation, government control, social and economic development, region.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апатова Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів / Н. В. Апатова // Економіка регіонів. – 2010. – № 4. – С.15–22.
2. Балацький Є. О., Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території : монографія / Є. О. Балацький. - Суми: «ДВНЗ УАБС НБУ», 2011. - 302с.
3. Боярко І. М. Місцеві бюджети у забезпеченні соціально-економічного розвитку міста: монографія / І. М. Боярко, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль. – Суми : ПБКП «Корпункт», 2012. – 92 с.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2011 рік [Електронний ресурс]: Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД). – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/435/?lang=ua>. – 17.03.2013. – Назва з екрана.
5. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку: методологія формування та механізми реалізації: Монографія. – Луцьк: Надтир'я, 2007. – 496 с.

6. Велентейчик Н. Ю. Аналітична оцінка стійкості місцевих бюджетів в системі регулювання міжбюджетних відносин / Н. Ю. Велентейчик // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 8. – С. 305.
7. Виконання місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу України: навчальний посібник / С. І. Мельник, І. Ф. Щербина, Дж. Хансен та ін. – К.: - Міленіум, 2002. – 276 с.
8. Иванов В. В. Теория и практика межбюджетных отношений: монография / И. И. Иванов. – Библиотека Российской академии наук, СПб.: БАН; Нестор-История, 2010. – 228 с.
9. Игнатъева Е. Д. Типология муниципальных образований как инструмент анализа социально-экономического развития территорий / Е. Д. Игнатъева, Л. М. Аверина, И. Э. Гимади. – Екатеринбург, 2005. – 64 с.
10. Камінська І. М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізм забезпечення: монографія / І. М. Камінська, І. М. Вахович; Мін-во освіти і науки України, Луцький нац.технічний ун-т. – Л.: Надтир'я, 2009. – 397 с.
11. Обиход Г. О. Методичні підходи щодо оцінки рівня екологічної небезпеки регіонів України / Г. О.Обиход // Ефективна економіка. – 2010. – № 3. – С. 148–155.
12. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua> – 19.02.2013 – Назва з екрана.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstst.gov.ua> – 19.02.2013 – Назва з екрана.
14. Поляк Г. Б. Финансы : учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / под. ред. Г. Б. Поляка. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юнити-Дана, 2007. – 703 с. – ISBN 5-238-01110-5.
15. Рябушка Л. Б. Міжбюджетні відносини у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону / Л. Б. Рябушка // Економічний форум. Науковий журнал Луцького Національного технічного університету. – 2013. – №1. – С. 116-125.
16. Старостенко Н. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н.Старостенко // Економіка України. – 2005. – № 9. – С. 38-47.
17. Стасюк О. М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О. М. Стасюк, І. А. Бевз // Економічна політика. – 2010. – № 6. – С. 155–167.
18. Уманець Л. О. Методичні підходи щодо оцінки рівня фінансової спроможності регіонів / Л. О. Уманець // Ефективна економіка. – 2012. – № 8. – С. 148–155.

Надійшла до редакції 19 серпня 2013 р.